

Кожура Л. О.,
д.ю.н., професорка,
директорка юридичного інституту,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАЛКІНГУ

Прагнучи стати повноправним членом європейської спільноти вцілому та щодо побудови дійсно працюючої системи запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі зокрема, Україна 20 червня 2022 року ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (далі – Конвенція).

Наша держава визнає насильство щодо жінок та домашнє насильство грубим порушенням прав людини та, безумовно, видом дискримінації, зазначена конвенція (а саме стаття 34) містить у собі встановлення кримінальної відповідальності за конкретні кримінальні правопорушення, зокрема за умисне діяння, яке полягає в повторному здійсненні загрозливої поведінки, спрямованої на іншу особу, що змушує його чи її боятися за свою безпеку [1].

Така протиправна поведінка, яку ще називають однією з форм залякування і домагання, має назву «сталкінг» (з англ. – stalking від stalk – переслідувати).

Наразі не існує єдино визнаного визначення сталкінгу – вони різняться як в юридичній літературі, так і в законодавствах держав. Однак такі визначення часто включають варіацію двох основних компонентів: (1) модель поведінки (два або більше актів), (2) яка викликає побоювання або стурбованість з приводу особистої безпеки.

Стаття 34 Конвенції визначає сталкінг як навмисну поведінку, що полягає у неодноразових діях, які загрожують безпеці іншої особи та змушують її

побоюватися за власну безпеку. Тобто сталкінг включає будь-яку загрозову повторювану поведінку щодо конкретної особи, яка тягне за собою навіювання цій особі почуття страху.

Загрозлива поведінка – це, наприклад, неодноразове фізичне переслідування особи; нав'язування їй небажаного спілкування; поява біля її помешкання, на місці роботи, навчання чи проведення дозвілля; проникнення до її приватного помешкання. Це також стеження за особою у віртуальному світі, наприклад, у соціальних мережах тощо. Нав'язування небажаного спілкування передбачає будь-який активний контакт із постраждалою особою чи її близькими за допомогою будь-яких наявних засобів зв'язку, в тому числі через сучасні засоби комунікації. Крім того, загрозлива поведінка може включати такі дії, як псування майна особи, залишення ледь помітних слідів контакту з її особистими речами, напад на її домашню тварину, підробка її документів або навіть поширення неправдивої інформації про неї в Інтернеті тощо.

При цьому стаття 34 Стамбульської конвенції визначає дві умови, яким загрозлива поведінка має відповідати, щоб підпадати під дію цієї статті: будь-який акт такої поведінки повинен вчинятись, по-перше, навмисно і, по-друге, з наміром навіяти постраждалій особі відчуття страху. Тобто ця стаття має на меті відобразити злочинний характер поведінки, окремі елементи якої, якщо їх розглядати самотійно, можуть не завжди бути актами злочинної поведінки.

Хоча у Конвенції говориться про поведінку, спрямовану безпосередньо на постраждалу особу, держави можуть також поширити дію відповідних положень національного законодавства на поведінку, спрямовану на будь-яку особу із соціального середовища постраждалої, включаючи членів її сім'ї, друзів та колег. Практика показує, що зазвичай кривдники не обмежують свою поведінку переслідуванням лише безпосередньо переслідуваної особи. Вони часто обирають як об'єкт сталкінгу будь-яких осіб із найближчого оточення

постраждалої. Як результат, це значно посилює почуття страху та втрати контролю за ситуацією у переслідуваної особи, а тому може підпадати під визначення сталкінгу [2].

На розвиток положень щодо відповідальності за «сталкінг» Європейською Комісією прийнята Директива щодо протидії насильству над жінками та домашньому насильству № 2022/0066 (далі – Директива), якою пропонується криміналізувати кіберпереслідування (англ. cyber stalking) як сучасну форму насильства, що часто вчиняється проти членів сім'ї або осіб, які живуть в одному будинку, яке може вчинятися колишніми партнерами або знайомими. Кіберпереслідування передбачає постійне спостереження за жертвою без її згоди чи законного дозволу за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій, що може здійснюватися шляхом обробки персональних даних жертви, зокрема в результаті крадіжки особистих даних або шпигування за жертвою через її соціальні мережі або платформи обміну повідомленнями, електронну пошту та телефон, крадіжку паролів або злом її пристроїв для доступу до приватного простору за допомогою встановлення додатків геолокації, у тому числі шпигунського програмного забезпечення, або через викрадення її пристроїв. Крім того, правопорушники можуть стежити за жертвою без її згоди чи дозволу за допомогою технологічних пристроїв, підключених через Інтернет речей, таких як розумна побутова техніка. Відповідно до статті 8 Директиви кримінально караним кіберпереслідуванням є така умисна поведінка: 1) вчинення погроз або залякування особи, що має постійний характер, шляхом використання інформаційних та комунікаційних технологій, що призвело до страху особи за власну безпеку або за безпеку осіб, які перебувають у неї на утриманні; 2) постійний нагляд за особою без її згоди або законного дозволу, що здійснюється шляхом інформаційних та комунікаційних технологій з метою відстеження та контролю за пересуванням та діями такої особи; 3) створення матеріалу, що містить персональні дані

особи, без її згоди, доступного для невизначеної кількості кінцевих користувачів, шляхом використання інформаційних та комунікаційних технологій з метою підбурювання таких кінцевих споживачів завдати особі фізичної чи значної психічної шкоди [3].

Попри відсутність у законодавстві України визначення поняття «сталкінг», переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, визнаються психологічним насильством.

Відповідно до пункту 14 частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи [4].

Дослідження стану правового регулювання сталкінгу засвідчує, що імплементація міжнародних стандартів у національні правові системи щодо криміналізації цього явища здійснюється відповідно до положень Конвенції, які деталізовані у Директиві Європейської Комісії щодо протидії насильству над жінками та домашньому насильству № 2022/0066 (пропонується криміналізувати кіберпереслідування як сучасну форму насильства).

В Україні діяння, які становлять зміст поняття «сталкінг», розглядаються як домашнє насильство у формі психологічного тиску, відповідальність за яке передбачена статтями 173-2 КУпАП, 126-1 КК України.

Попри масштабну криміналізацію сталкінгу законодавство таких держав, як США, Канада, Великобританія, Ірландія, Німеччина, Франція, Італія, Естонія, Латвія, Литва, не містить визначення поняття сталкінгу. Закон

Великобританії «Про захист від сталкінгу», оперуючи терміном «сталкінг», також не містить положень щодо термінологічного визначення його змісту. Кожна держава по-різному визначає підхід до розуміння «сталкінгу» та обирає власний механізм правового регулювання і криміналізації цього явища. Таким чином, «сталкінг» є протиправною поведінкою, що полягає у переслідуванні або небажаній нав'язливій прискіпливій увазі до однієї людини з боку іншої людини або групи людей. Будучи збірним поняттям, «сталкінг» характеризується такими ознаками: – об'єктивна сторона полягає у залякуванні жертви, спостереженні за нею, контролі та відвідуванні місць її постійного перебування, маршрутів пересування або проживання жертви тощо; – метою сталкінгу є встановлення контролю над переслідуваною особою (жертвою), внаслідок чого інформація особистого характеру фактично втрачає ознаки приватності, стає незаконним надбанням сторонньої особи, яка використовує її у власних інтересах, без згоди власника (США, Канада, Великобританія, Ірландія); – кваліфікуючою ознакою є наявність у жертви страху або почуття загрозової небезпеки; – ознаками, що обтяжують відповідальність за сталкінг є повторність протиправних дій та їхній перманентний (постійний) характер [5].

Список використаних джерел

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Ратифіковано із заявами Законом України № 2319-IX від 20.06.2022). URL: <https://rm.coe.int/1680462546>
2. Сталкінг: досвід криміналізації у світі. URL: - Jurfem
3. Directive of the European Parliament and of the Council on combating violence against women and domestic violence. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0105>
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

5. Парламентське дослідження щодо стану правового регулювання сталкінгу. URL: 32823.pdf

Козинець О.Г.,
к.і.н., доцент, завідувачка кафедри правоохоронної
діяльності та загальноправових дисциплін,
Національний університет «Чернігівська політехніка»

ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ ЯК КАТАЛІЗАТОР НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї: АНАЛІЗ СТЕРЕОТИПІВ ТА РЕАЛІЇ

Права і свободи людини і громадянина є фундаментальними цінностями, які гарантують гідність, автономію та розвиток кожної особи. Вони формують основу для становлення та соціалізації індивіда. Дозволяють індивіду вільно виражати свої думки, переконання та ідеї, обирати життєві цілі і способи їх досягнення.

Проблематика прав людини і громадянина в умовах воєнного стану є надзвичайно складною і багатоаспектною. Військова агресія та повномасштабна війна, розпочата росією проти України стали переломним моментом для всього українського народу та вплинули на всі сфери суспільного життя. В цей час Україна вперше за роки своєї незалежності опинилася в умовах воєнного стану, правовий режим якого охопив усю її територію та став не тільки причиною обмежень прав і свобод людини, але й проявів різних видів насильства, зокрема домашнього.

Так, домашнє насильство, значно зросло за час війни, про що говорить нам статистика.

У січні 2024 року в Україні зареєстрували рекордну кількість справ про домашнє насильство. Загалом протягом січня було зареєстровано 435 справ про домашнє насильство, що майже вдвічі більше ніж у січні минулого року. За